

Titel: I metaforernas landskap –
Om livet, döden och kärleken

Författare: Gudrun Olsson

Förlag: Carlssons Bokförlag 2020

Vad är väl mer lämpligt än att inleda recensionen av Gudrun Olssons bok *I Metaforernas Landskap* med en metafor? I stället för att helt enkelt skriva att jag läst en bok om metaforer komplicerar jag det med att skriva att jag vandrat omkring i metaforernas landskap. Varför då, kan man förstås undra. Kanske tänker jag att det blir mer poetiskt uttryckt i det senare fallet. Mer känslomässigt levande. Ett landskap med metaforer låter kanske mer inbjudande än det torra konstaterandet att jag läst en bok, om än en väldigt intressant sådan. Att vandra omkring i ett landskap skapar kanske också en bild av ett avslappnat eget utforskande med öppna sinnen. Associationerna kan vara många och behöver inte vara allmängiltiga.

Vad är då en metafor? Själv har jag tidigare varit mest bekant med begreppet symboler och symbolisering. Lite slarvigt tänkte jag att det kanske bara är olika sätt att benämna liknande processer. Därefter riktades tanken mot att metaforer kanske utgörs av ord och meningar medan symboler även kan inrymma saker, som den berömda nallebjörnen vid barnets separationsprocess från sin nära förälder. Vidare att en metafor överförs från en företeelse till något annat liknande, men av mer lättåskådligt slag. Så långt kunde jag väl tänkas vara på rätt spår. Eller? Nja, inte riktigt, ska det visa sig.

Förutom inledningen är boken uppbyggd av tretton kapitel där vart och ett innehåller reflektioner över, och exempel på ett metaforskande kopplat till olika levnadsområden. Efter den inledande presentationen ges en beskrivning av hur begreppet metaforer utvecklats genom tiderna. Vår vandring börjar med filosofen Aristoteles. Hans definition ligger nära min första hastiga tanke som betonar likheten mellan det som överförs och själva metaforen dit det överförda transporterats. Det vill säga likheten mellan det ursprung-

liga, benämnt sakförhållande, till den så kallade bildföreställningen som får åskådliggöra sakförhållandet. Främst intresserar han sig för diktkonsten och ger rådet att balansera genom att blanda allmänt vedertaget språk med metaforiskt ovanligt språk, eftersom ett uttryck kan vara en metafor för en person och samma uttryck en icke-metafor (det vill säga allmänt vedertaget uttryck) för en annan person. Han fokuserar övervägande på det enskilda ordet som metafor.

Därefter blir definitionerna i boken med tiden allt mer nyanserade. Gudrun Olsson stannar upp vid några tänkare som fångat hennes intresse. Speciellt känner hon sig befyrdad med filosofen Ricoeurs utvidgning av begreppet till metaforens kreativa process och dess inverkan på vår förståelse där metaforskandet hjälper oss att tänka i nya banor. Han liknar den vid en gnista som utvecklar vår fantasi. Härvidlag handlar det således inte om att peka ut olika metaforer i texten utan snarare om att se dem i sina funktioner och i sina sammanhang.

Inspirerade av Ricoeur, men även av Wittgenstein, funderar lingvisten Lakoff och filosofen Johnson ytterligare kring begreppet i bemärkelsen att metaforen även måste innehålla en olikhet gentemot det som metaföriseras för att bli användbar. Det räcker inte

med det Aristoteles påtalar som likhet mellan leden (det ursprungliga sakförhållandet och bildföreställningen som uttrycks i metaforen) utan metaforen måste även inbegripa en överföring från en företeelse till ett annat områdesfält för att metaforiseringen ska ha någon betydelse. Något nytt måste alltså tillföras. De menar också att metaforer inte enbart förekommer i poesin utan är något som vi lever med hela tiden.

Gudrun Olsson ger rikhaltiga exempel på metaforer som vi använder dagligdags i en mängd olika sammanhang kopplade till egna och andra människors historier, reflektioner och erfarenheter; huvudsakligen uttryckta i skriftliga berättelser. Själva berättelsen i sig är också något som hon tidigare ägnat sig åt och gett ut i tryckt form. Som boktiteln anger berörs de mest angelägna områden för oss människor; livet, döden, kärleken och sorgen. Det reflekteras även kring resandet och existentiella möten. Metaforerna är med andra ord ovärderliga redskap i områden där det är som mest angeläget att levandegöra våra levnadsvillkor.

Ofta är vi inte medvetna om att vi använder just metaforer, men Gudrun Olsson betonar att ett språk utan metaforer blir torrt och dött: Det saknar kraft att fånga vår känslomässiga uppmärksamhet. Hon betonar, inspirerad av Ricoeur, att metaforer också kan öppna upp för nya tankesätt och insikter. Det är heller ingen tillfällighet vilka metaforer man väljer. Man skapar dem som man medvetet eller omedvetet upplever vara användbara för en själv. Men hon ger också exempel på hur metaforer kan stelna och då ha som funktion att låsa fast inrotade föreställningar om sig själv och andra. Hon nämner till exempel en analysand som uttrycker sina existensvillkor via för analysanden negativt laddade metaforer i form av att alltid ha varit offer för ett lotteri och en ökenvandring. Det är ju formuleringar som varit känslomässigt bärande för den analysanden men icke desto mindre med tiden angett oföränderlighet och ett oblikt öde. När analysanden emellertid börjar genomgå en känslomässig förändring i sin psykoanalys utvecklas behovet av nya metaforer som inrymmer mer nyanserade självupplevelser, eller av att ge de tidigare metaforerna nya emotionella vinklingar. Ett lotteri kan kanske möjliggöra högsta

vinsten och ökenvandringen vilsamma pauser i intagande oaser. Från att ha varit negativt laddade blir då metaforerna i det här exemplet mer positivt laddade och nya uttryck kanske inte behövs skapas.

Trots Gudrun Olssons betoning av metaforernas subjektiva prägel kommer hon även in på vanliga metaforområden som är gemensamma i olika kulturer, så kallade arketypiska metaforer. Några vanliga gemensamma metaforområden som nämns är ordet Vägen (välja den rätta vägen, komma på irrvägar etcetera). Även fenomenet Eld är vanligt förekommande (som metafor för kärleken/heta känslor). Vatten (som till exempel i metaforen ordflöde). Växtriket (så ett litet frö, växa till sig etcetera).

Det här är bara ett axplock ur bokens innehåll. Det som gör den så intressant och rolig att läsa är enligt min mening det metaforrika levande språket, pedagogiskt och generöst försett med egna och andras exempel, såväl från privatlivet som från litteraturen. Det gör att boken blir känslomässigt berörande och stimulerar till fördjupning.

Bärande tema i boken igenom är betoningen av förmåga till nyfikenhet på det okända, modet till risktagande och till att ge sig in i starka omvälvande upplevelser. Relaterat till detta skulle man även kunna säga att det i boken framträder ytterligare en bok, en bok som berör kärlek och sorg med starka självbiografiska inslag. Det blir tydligt i de senare kapitlen som behandlar dessa ämnen där även resandet och existentiella möten utgör en del.

På detta sätt inbegriper boken bitvis även ett slags sorgearbete.

Bokens författare Gudrun Olsson har erfarenheter som forskare, professor, lärare, handledare och psykoterapeut. Hon har även genomgått mångårig psykoanalys och har lång yrkeserfarenhet vilket märks i sättet att integrera den psykoanalytiska teorin med praktiken och forskningen. Att hon även ägnat sig åt att i forskningen reflektera kring forskningsmetoder relaterade till psykoterapi/psykoanalysen finner jag extra givande och intressant. Särskilt sympatiskt är att hon är tydlig med sina utgångspunkter från psykoanalysen och den filosofiska fenomenologiska traditionen,

samt att hon generöst delar med sig även av sitt yrkesrelaterade sökande.

Jag rekommenderar boken å det varmaste och tänker mig att många kan ha glädje av den. Inte minst psykoterapeuter, psykoanalytiker, filosofer, idéhistoriker, språkforskare, författare, humanistiska forskare, men säkert även forskare inom andra områden som i boken kan hämta inspiration och gränsöverskridande förnyelse. Men boken är helt klart intressant för vem som helst eftersom det är högst angelägna allmänmänskliga dilemman som berörs, samt en del av de sätt vi använder oss av för att kommunicera med varandra och hantera livets skiftande öden.

Sist men inte minst vill jag även uppmärksamma Gudrun Olssons illustrerande vackra foton i boken som tillägg till de ord som förs fram. De finns i färg på både framsidans och baksidans insidor i samma uppsättning. De representerar innehållet i varje kapitel vilket de inleder, men då i svartvitt. ○

KAJSA BRUNDIN, leg. psykolog,
leg. psykoterapeut, psykoanalytiker.

